

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора політичних наук, головного наукового співробітника Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України

Козьми Василя Васильовича

на дисертаційне дослідження **Міненка Єгора Сергійовича** на тему:

«Розвиток інститутів інформаційної безпеки сучасної України як чинник суспільно-політичної стабільності», представлену на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія

Актуальність обраної теми. Актуальність обраної теми дисертації обумовлена рядом важливих факторів, які відображають сучасні виклики та потреби у сфері інформаційної безпеки України. По-перше, стрімкий розвиток інформаційних технологій і процеси глобалізації суттєво змінюють інформаційне середовище, створюючи нові можливості для суспільного розвитку. Водночас ці зміни призводять до появи нових загроз, таких як кібератаки, інформаційні війни та дезінформація. Особливо це актуально для України, яка з 2014 року зіткнулася зі збройною агресією Російської Федерації. Інформаційні та гібридні атаки з боку агресора спрямовані на дестабілізацію суспільно-політичної ситуації, підрив довіри до державних інституцій та вплив на громадську думку. Тому розвиток ефективних інститутів інформаційної безпеки є критично важливим для забезпечення стійкості держави.

По-друге, інформаційна безпека стає ключовим елементом національної безпеки в умовах російсько-української війни. Інформаційні операції та пропаганда стали невід'ємною частиною сучасних воєнних дій, і здатність держави ефективно протидіяти цим викликам є визначальною для її виживання. Аналіз та вдосконалення інститутів, що займаються забезпеченням інформаційної безпеки,

їхньої ефективності та ролі у підтриманні суспільно-політичної стабільності, є нагальним завданням. Це дозволить розробити дієві стратегії та політики, спрямовані на захист інформаційного простору та зміцнення стійкості держави перед сучасними викликами.

По-третє, інформаційна безпека відіграє ключову роль у формуванні громадянського суспільства та забезпеченні демократичних процесів. Надійний захист від інформаційних загроз дозволяє громадянам отримувати достовірну інформацію, що є основою для прийняття обґрунтованих рішень та участі у суспільному житті. Розвиток інститутів інформаційної безпеки сприяє підвищенню громадянської активності та зміцненню демократичних інститутів.

З огляду на вищезазначене, дослідження розвитку інститутів інформаційної безпеки сучасної України як чинника суспільно-політичної стабільності має надзвичайно важливе значення. Воно сприятиме підвищенню ефективності захисту інформаційного простору, забезпеченню національної безпеки та зміцненню довіри громадян до державних інституцій у складний період історії нашої країни.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. У дисертації використано широкий спектр теоретичних підходів і концепцій, що забезпечує всебічний аналіз проблеми. Залучення міждисциплінарних підходів, таких як політологія, соціологія, право та інформаційні технології, дозволяє глибше розуміти сутність інформаційної безпеки та її вплив на суспільно-політичну стабільність. Теоретичні положення підтверджуються аналізом наукових праць провідних вітчизняних і зарубіжних вчених у цій галузі.

Дисертація базується на ретельному аналізі емпіричних даних, включаючи конкретні приклади інформаційних атак, кіберзагроз та гібридних війн, зокрема під час російсько-українського конфлікту. Використання методів аналізу випадків, порівняльного аналізу та експертних оцінок сприяє об'єктивності висновків.

Результати емпіричних досліджень підтверджують теоретичні положення і надають основу для розробки практичних рекомендацій.

Вибір методів дослідження є обґрунтованим і відповідає поставленим завданням. Аналітичний і порівняльний методи, методи експертних оцінок та аналізу випадків дозволяють комплексно підійти до дослідження проблеми. Використання системного підходу сприяє врахуванню різних рівнів управління та секторів суспільства.

Рекомендації, сформульовані в дисертації, ґрунтуються на аналізі успішних практик інших країн і враховують специфіку українського контексту. Це забезпечує їхню практичну значущість і можливість реального впровадження. Пропозиції щодо вдосконалення законодавства, підвищення медіаграмотності та розвитку міжнародної співпраці є конкретними і детально розробленими.

Отже, наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації, мають високий ступінь обґрунтованості завдяки використанню теоретичних і емпіричних даних, ретельно обраних методів дослідження та практично орієнтованого підходу.

Наукова новизна. Наукова новизна дослідження полягає в кількох важливих аспектах, що значно розширюють розуміння ролі інформаційної безпеки у забезпеченні суспільно-політичної стабільності України. Вперше у межах сучасних політичних наук розвинуто концепт "інформаційної стійкості", тобто здатності політичної системи, держави і суспільства загалом протидіяти негативним впливам, таким як кібератаки, дезінформація та інші форми інформаційного втручання. Це включає спроможність системи інформаційної безпеки ефективно функціонувати, захищаючи цілісність, конфіденційність, доступність та автентичність даних навіть в умовах війни.

Дослідження також поглиблює аналіз міжнародного досвіду створення та функціонування політичних інститутів інформаційної безпеки, а також пропонує

рекомендації щодо адаптації успішних практик до умов України. Це дозволяє виявити новітні механізми та інструменти управління інформаційною безпекою, які можуть бути ефективно імплементовані для підвищення державної стабільності. Крім того, робота надає наукове розуміння нових інформаційних загроз, що виникають у сучасному динамічному інформаційному просторі, та розробляє стратегії їх протидії на основі аналізу політичних, технологічних та соціальних факторів, що дозволяє оновити підходи до інформаційної безпеки, зробивши їх більш адаптованими до сучасних викликів.

Теоретичні основи інформаційної безпеки отримали подальший розвиток як багатогранного феномену, що включає не лише технічні аспекти захисту інформації, але й політичні, соціальні, правові та культурні виміри. Дослідження пропонує інтегративну модель розвитку політичних інститутів інформаційної безпеки, яка враховує взаємозв'язок між різними рівнями управління (міжнародним, національним, регіональним) та різними секторами суспільства (державним, приватним, громадським). Така модель дозволяє оцінити потенційні ефекти синергії від взаємодії цих компонентів, що є новим кроком у розумінні комплексного підходу до забезпечення інформаційної безпеки.

Практичне значення отриманих результатів. Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в розробці конкретних рекомендацій та стратегій, які можуть бути впроваджені на національному рівні для підвищення ефективності інформаційної безпеки України. По-перше, запропоновані рекомендації щодо вдосконалення законодавчої бази спрямовані на посилення правового захисту інформаційного простору, включаючи захист від кібератак, дезінформації та інших форм інформаційного впливу. Це включає розробку нових законодавчих актів та внесення змін до існуючих нормативно-правових документів.

По-друге, результати дослідження можуть бути використані для розробки та впровадження освітніх програм та ініціатив з підвищення медіаграмотності населення. Це допоможе формувати у громадян критичне мислення, здатність розрізняти правдиву інформацію від фейків та зменшить вразливість суспільства до інформаційних маніпуляцій. Крім того, рекомендації щодо розвитку міжнародної співпраці у сфері інформаційної безпеки сприятимуть залученню передового досвіду та технологій, що дозволить Україні ефективніше протидіяти сучасним інформаційним загрозам. Таким чином, практичне значення дослідження полягає у сприянні створенню комплексної системи інформаційної безпеки, що забезпечує стійкість держави перед зовнішніми та внутрішніми викликами.

Апробація результатів дисертації. Апробація результатів дослідження відбувалася на засіданні кафедри політичних наук ННІ права та політології Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Результати дослідження були представлені на звітних семінарах аспірантів та наукових конференціях міжнародного та всеукраїнського рівнів. Крім того, автор має 6 опублікованих фахових статей за темою дослідження, серед яких 3 – одноосібні. Також, одну з статей опубліковано у виданні, що входить до міжнародної наукометричної бази Web of Science

Оцінка змісту дисертації та її основних положень. Робота охоплює важливі аспекти розвитку інформаційної безпеки в Україні, зокрема, її вплив на суспільно-політичну стабільність. Теоретичні розділи роботи демонструють глибоке розуміння автором міждисциплінарних підходів до інформаційної безпеки, включаючи політологічні, соціологічні та правові аспекти. Це дозволяє створити міцну теоретичну основу для подальшого аналізу.

Емпіричний аналіз, проведений автором, є детальним та добре структурованим. Використання реальних прикладів інформаційних атак, зокрема в контексті російсько-української війни, додає вагомості дослідженню та робить

його висновки більш переконливими. Автор вдало застосовує методи аналізу випадків, порівняльного аналізу та експертних оцінок, що сприяє об'єктивності та достовірності отриманих результатів.

Основні положення дисертації є новаторськими та актуальними. Зокрема, розвиток концепту "інформаційної стійкості" та інтегративна модель розвитку політичних інститутів інформаційної безпеки відкривають нові можливості для розуміння та забезпечення інформаційної безпеки в сучасних умовах. Рекомендації автора щодо вдосконалення законодавства, підвищення медіаграмотності та розвитку міжнародної співпраці є конкретними і детально розробленими, що підвищує їх практичну значущість.

У першому розділі дисертації здійснено теоретико-методологічний аналіз ролі інформаційної безпеки у забезпеченні суспільно-політичної стабільності. Автор детально розглядає сутність інформаційної безпеки, звертаючи особливу увагу на її міждисциплінарні та політологічні аспекти. Це дозволяє закласти міцний теоретичний фундамент для подальшого дослідження.

Автор пропонує фундаментальний підхід до визначення сутності інформаційної безпеки, підкреслюючи необхідність її розгляду як невід'ємної складової суспільно-політичної стабільності. Особлива увага приділена теоретичним основам дослідження суспільно-політичної стабільності через неінституційний підхід, що дозволяє глибше зрозуміти механізми взаємодії між різними суб'єктами в контексті інформаційного простору. Розглянуто правові, соціальні та економічні аспекти, які формують умови для забезпечення інформаційної безпеки на національному та міжнародному рівнях.

Крім того, автор досліджує систему інформаційної безпеки як елемент суспільно-політичної стабільності, аналізуючи методи вивчення інформаційних загроз та механізми їх нейтралізації. Це дозволяє оцінити ефективність наявних інструментів інформаційної безпеки та визначити напрямки для подальшого

розвитку інституційної бази. Автор також висвітлює взаємозв'язок між глобалізаційними процесами, стрімким розвитком інформаційних технологій та забезпеченням інформаційної безпеки, наголошуючи на необхідності нових підходів до захисту інформаційного простору в умовах зростання міжнародної напруженості та активізації гібридних воєн.

У другому розділі дисертації зосереджено увагу на суспільно-політичній стабільності як основі національної та міжнародної безпеки в умовах сучасних інформаційних викликів. Автор аналізує чинники та критерії суспільно-політичної стабільності, приділяючи особливу увагу ролі інформаційного компонента у їх формуванні. Вивчено, як інформаційні виклики впливають на здатність держави підтримувати внутрішню та зовнішню стабільність.

У цьому розділі розглянуто механізми забезпечення політичної стабільності в інформаційному суспільстві та виклики, з якими стикається держава у цій сфері. Автор досліджує сучасні загрози інформаційній безпеці та їх вплив на суспільно-політичне життя країни, зокрема, на прикладі гібридної війни та інформаційно-психологічного впливу. Особливу увагу приділено розвитку суспільно-політичної стабільності в умовах інформаційно-психологічної війни, з акцентом на необхідності формування ефективної системи протидії інформаційним загрозам.

Автор представляє огляд існуючих підходів до вимірювання та оцінки суспільно-політичної стабільності, враховуючи інформаційну безпеку як один із ключових компонентів. Аналізуються індикатори стабільності та методи їх застосування в сучасних умовах. Крім того, розглянуто вплив міжнародних інформаційних конфліктів на суспільно-політичну стабільність країн через призму міжнародного права та міждержавних відносин, показуючи, як глобальні інформаційні потоки та медійні кампанії можуть використовуватись для дестабілізації ситуації в окремих державах.

Також оцінено роль інформаційної культури та медіаграмотності населення у забезпеченні суспільно-політичної стабільності. Автор наголошує на важливості освітніх програм та ініціатив, спрямованих на підвищення критичного сприйняття інформації. Розроблено рекомендації щодо зміцнення інформаційної безпеки як засобу підтримки суспільно-політичної стабільності, включаючи правові, технічні та соціальні аспекти. Обговорюється потреба в удосконаленні національного законодавства та міжнародної координації у сфері інформаційної безпеки.

У третьому розділі дисертації проведено детальний аналіз інституційного розвитку інформаційної стійкості України, з особливим акцентом на гібридні загрози та механізми протидії. Автор висвітлює сучасний стан інституційної бази інформаційної безпеки в Україні, визначає ключові виклики та загрози, що стоять перед державою в інформаційному просторі.

Особлива увага приділена аналізу безпекових аспектів діяльності ключових агентів і каналів пропаганди, які використовувалися під час російсько-української війни. Автор розглядає методи інформаційного впливу Російської Федерації на суспільно-політичну стабільність в Україні, включаючи мережеві операції та маніпуляції громадською думкою. На основі цього аналізу розроблено конкретні рекомендації щодо протидії інформаційному впливу Росії, зокрема, стратегії посилення медіаграмотності населення, вдосконалення законодавчої бази та підвищення ефективності державної комунікаційної політики.

Також розглянуто перспективи розвитку інститутів і механізмів забезпечення суспільно-політичної стабільності в публічному інформаційному просторі України. Оцінено потенціал розвитку кібербезпеки як інструменту захисту національних інтересів у глобальному інформаційному середовищі. Автор аналізує міжнародний досвід у сфері інформаційної безпеки, зосереджуючись на успішних практиках інших країн, які можуть бути адаптовані та впроваджені в Україні. Це включає

вивчення моделей регулювання інформаційного простору, методів боротьби з фейковими новинами та забезпечення кібербезпеки.

Окремо обговорено роль громадянського суспільства та медіа у формуванні стійкої інформаційної політики держави. Автор наголошує на необхідності активної участі громадянського суспільства в процесі вироблення та впровадження політики інформаційної безпеки, а також на важливості незалежних медіа як елементу громадського контролю за діяльністю влади. Визначено пріоритетні напрямки подальших досліджень у галузі інформаційної безпеки та розроблено конкретні пропозиції щодо покращення інформаційного середовища в Україні, включаючи розробку комплексних програм з підвищення рівня інформаційної безпеки, розвиток цифрової економіки та захист інформаційного простору від зовнішнього впливу.

Дотримання принципів академічної доброчесності. За результатами перевірки дисертаційної роботи та публікацій не виявлено ознак академічного плагіату, елементів фабрикації та фальсифікації.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації.

1. У дисертації представлено загальний огляд міжнародного досвіду у сфері інформаційної безпеки, проте відсутні конкретні детальні приклади успішних практик з інших країн. Було б корисно розглянути конкретні кейси, які можна було б адаптувати до українських реалій, що зробило б рекомендації більш практично орієнтованими.

2. У роботі багато уваги приділено технічним та правовим аспектам інформаційної безпеки, але недостатньо висвітлено соціально-культурні аспекти, такі як вплив інформаційних атак на суспільну мораль, культурну ідентичність та соціальну згуртованість. Додавання цього аспекту зробило б аналіз більш комплексним і багатограним.

3. Дисертація недостатньо розглядає економічні наслідки інформаційних загроз та атак. Важливо проаналізувати, як інформаційна безпека впливає на економічну стабільність країни, враховуючи потенційні фінансові втрати від кіберзлочинів та інформаційних атак.

4. У роботі запропоновано низку рекомендацій щодо покращення інформаційної безпеки, проте відсутній аналіз їхньої потенційної ефективності. Було б корисно включити оцінку можливих результатів та ризиків впровадження запропонованих заходів, що допомогло б визначити їхню реальну ефективність та доцільність.

5. У висновках третього розділу (ст. 225) зазначено, що «інституційний розвиток інформаційної стійкості України залежить від вдосконалення законодавчої бази та посилення міжнародної співпраці». Втім, у висновках не враховано роль громадянського суспільства та незалежних медіа у забезпеченні інформаційної стійкості. Було б доцільно додати аналіз внеску цих суб'єктів, оскільки їхня активна участь є ключовою у формуванні ефективної системи інформаційної безпеки.

Загальний висновок. Висловлені зауваження не зменшують позитивної оцінки дисертаційної роботи Є. С. Міненка. Дисертаційне дослідження Є. С. Міненка є ґрунтовною науковою роботою, яка охоплює ключові аспекти забезпечення інформаційної безпеки в умовах сучасних викликів. Автор глибоко аналізує теоретичні засади інформаційної безпеки та її значення для суспільно-політичної стабільності, а також розглядає практичні механізми протидії інформаційним загрозам.

Дисертація демонструє глибоке розуміння теоретичних засад інформаційної безпеки, її міждисциплінарний підхід та значення в умовах сучасних викликів, таких як гібридні війни та кіберзагрози. Автор здійснив комплексний аналіз

національних та міжнародних практик, висвітлив основні загрози та запропонував практичні рекомендації щодо підвищення ефективності інформаційної безпеки.

Розроблені рекомендації охоплюють різні аспекти інформаційної безпеки – від вдосконалення законодавчої бази до підвищення рівня медіаграмотності населення та розвитку міжнародної співпраці. Вони мають високу практичну значущість та можуть бути впроваджені на національному рівні для зміцнення інформаційної стійкості держави.

Таким чином, дисертаційне дослідження є важливим кроком у розвитку теорії та практики інформаційної безпеки в Україні, його результати та висновки сприятимуть зміцненню національної безпеки та забезпеченню суспільно-політичної стабільності в умовах сучасних інформаційних викликів.

Дисертація Міненка Єгора Сергійовича на тему «Розвиток інститутів інформаційної безпеки сучасної України як чинник суспільно-політичної стабільності» відповідає спеціальності 052 Політологія, і її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії відповідно до Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р.

Офіційний опонент,

доктор політичних наук, професор
головний науковий співробітник
Інституту політичних і етнополітичних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України

НАС ЗАСВІДЧУЮ:
Начальник відділу кадрів
Інституту політичних і етнополітичних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України

Василь КОЗЬМА